

משני הצדדים, הוכירו את המישאל שבו הודו 54% מתושבי מדינת ישראל שהם מוכנים למשאומתן עם אש"ף. היו בין הישראלים מי שהזכירו את עברם הצבאי: רן כהן, ובעיקר מאיר פעיל, שהרחיב את הדיבור על מיל-חמת העצמאות.

כשהגיע תורו של סאמי מוס אללם לרבר, הציג אותו יו"ר הדיון כראש-לישכתו של יאסר ער-פאת. מוסאללם עלה לדוכן ואמר: אני לא רק ראש-לישכתו של ערפאת, אני גם חבר בפת"ח.

באחת הסרנות, כיום הדיונים השני, העלה הפרופסור מעוז את שאלת זכות השיבה הפלסטינית. הוא אמר שהפלסטינים רוצים הכרה בזכות השיבה שלהם לכל חלק מארץ-ישראל וכי הוא, כישראלי, מוכן להכיר רק בהחלטה של 194 של האו"ם, המדברת על זכות שיבה אישית ולא קולקטיבית.

בסיום דבריו עלה הד"ר סרי נוסיי בה להשיב. כך אירגנו ההולנדים את הדיונים. בסדר מופתי ובשיווי-משקל קפדני ביותר — רובר ישראלי, משיב פלסטיני ולהיפך. יו"ר הסדרה שאל את נוסייבה אם הוא מוכן להשיב על השאלה שהעלה מעוז. נוסייבה שאל אם הוא חייב, נענה שלא, ובחר שלא להיכנס לבעייה הסבוכה.

אבל יתכן שההבדל בין חוקי-שבות לפלסטינים לבין זכות-השיבה שלהם, בין מולדת לבין מדינה, היה בעייה העיקרית בדיונים הארוכים, בעיקר אחרי שהצדדים עברו את מחסום הכרתו של אש"ף בזכות קיומה של מדינת-ישראל, והכרתו בהחלטות האו"ם 242 ו-338.

מייד אחרי שהעלה מעוז את השאלה בסדרה, ריחף הנושא מעל לכל פגישה ולכל פורום — ישראלי-פנימי, פלסטיני-פנימי וישראלי-פלסטיני משותף.

את התשובה הפלסטינית לשאלת זכות-השיבה היטיב להגדיר הפרופסור אליאס סנבר, עורך הריבועון לעוונים פלסטיניים בפאריס.

סנבר, שדיבר צרפתית רוהטה, ושי דבריו תורגמו אחר-כך לאנגלית, אמר באופן ברור ביותר שיש להבדיל בין חוקי-שבות לבין זכות-השיבה. זכות השיבה, אמר, היא זכות יסודית שאין עליה ויכוח. אפשר לנהל משאומתן על מימוש הזכות הזאת.

איש אינו יכול לקחת מאיתנו, הפלסטינים, את המולדת שלנו, כי מולדת היא ערך יסודי, וצריך להבדיל בין מולדת ובין מדינה. המולדת איננה שאלה לדיון או לעיבוד. המשאומתן בין הצדדים יתנהל על המדינה, לא על המולדת.

יש להניח שזו תהיה התביעה הישראלית הבאה לאש"ף — שיבטל את דרישתו ליכונת-השיבה. אבל המגעים האמיתיים נערכו, כנראה, מאחורי הקלעים של אולם הדיונים היפה, אישם בחדרי-חדרים, בשטח הרחק מעיני-כָּל.

שמועה עקשנית סיפרה על פגישה בין בסאם אברשריף ובין רן כהן. השימועה הוסיפה שבפגישה נכח משתתף ישראלי נוסף. נושא הפגישה היה יוזמה חדשה של תנועת שלום-עובשיו. התרמכת עכשיו, כידוע, במשאומתן עם אש"ף. לפי היוזמה החדשה תכרוז תנור עת שלום-עובשיו על "יום שלום". באיר-תו היום ייצאו אלפי חברי-התנועה אל השטחים הכבושים לאות הודות. הן משתתפים הישראליים ביקשו מנציגי-האש"ף לדאוג שבאותו היום תופסק האכיפת-החדשה, וכך יקבל היום הזה חיזוק והכרה על ממתנה-השלום הישראלי, הן מאש"ף והמהפלסטינים בשטח-חיים. נציגי-אש"ף הודיעו לישראלים שישקלו בחיוב את ההצעה.

בסיום הכינוס נערכה מסיבת-עיתונאים, בהשתתפות נציגים משתי הקבוצות — הישראלית והפלסטינית — בתיווכם הסימפאטי של ההולנדים. הלילה האחרון בהאג היה לילה של פרידות. חלק מהנוכחים ייפגשו, קרוב לוודאי, בכינוסים מתוכננים קרובים.

עד הרגע האחרון לא ידעו המארגנים ההולנדיים אם אבא אבן יבוא או לא יבוא. יתכן שהודעתו של חיים צדוק, שלא יוכל להגיע, מסיבות שאינן תלוי-יות בו, היא אשר יצרה את הספק גם לגבי אבא אבן. אולי משום-כך לא היה הרכב המישלחת הפלסטינית ידוע גם

"פרס יצא מכל מה שנוגע למדיניות-חוץ, וזה אסון היסטורי"

הוא עד הרגע האחרון. הוא היה תלוי בישראלים שיגיעו להאג. אחד המארגנים ההולנדיים של הכינוס הישראלי-פלסטיני, שנערך בהאג, אמר לי ערב הכינוס שהשיתופיות של האנס ואן-דן-ברוק, שר-החוץ ההולנדי, תלויה בבוא של אבא אבן. אם אבן לא יגיע, לא ישא ואן-דן-ברוק את נאומו לפני המשתתפים ביום הדיונים הראשון. אבל אבא אבן הגיע כמתוכנן, מלווה בסוזי, אשתו, ותפס את מקומו בשורה הראשונה, בין משתתפים ישראלים אחרים.

ענת סרופטין, תלמידי החוץ

אבן עולה לנאום ועובר על-פני מישלחת אש"ף. יש ביניהם כמה מוכשרים מאוד

השני, אתה מעניק לו זכות או מעמד. אבל זו אגדה בלבד. הדרך של מגע דיפלומטי איננה חסד שמעניקים, אלא נוחות שמנצלים. **● זו פעם ראשונה שיש לך מגע עם אנשי אש"ף?** בעבר יצא לי לנאום ביחד איתם

יונים השלישי והאחרון של הכינוס, התקבל בהערכה רבה בצד ושיחק במיקצועיות רבה במילים ובניסוחים מתוחכמים ומבריקים. הוא הדגיש באותו הנאום שאי אפשר להשיג שלום על בסיס של אי-הכרה ואי-מגע. הוא אף הכ-

תונית של ישראל, ושהישראלים יתייחסו אל הפלסטינים כאל עם, ולא כאל קבוצה של פרטים. לכן, אמר, הצעות כמו הצעת האוטו-טמיה אינן באות בחשבון. בסעודה ביום הראשון לא פנה אבן באתר שיד לחברי-אש"ף שי-

לא התייעצתי עם פרס, כנדי לא לקבל תשובה שליילית!

במוצת-הביטחון, וגם כאשר עמדתי בראש מישלחת לאיגוד הפרלמנטרי הבינלאומי. אז הציעו לי לצאת מהחדר כשהם עלו לנאום. והיום, מי שלא רוצה להופיע בחדר אחד עם אנשי אש"ף, צריך לשבת בבית, כי לא יהיה שום כנס שלא נימצא מולם. יש משהו אבסורדי במישחק הזה. כשטר קופל מזמין אותנו לדאיון ביחד איתם, לא עולה על הרעת לסרב לו. אם אנחנו לא רוצים להינזר מהמעמדים הבינלאומיים, אנחנו חייבים לשבת מולם.

● הפכמת לבוא הנה אחרי שארצות-הברית הכירה באש"ף? בהחלט. בכינוס בפאריס הופיעו כמה חברי-כנסת והיה להם קשה. אני דווקא אזרח פרטי עכשיו, ואני יותר חופשי מהם. אילו רציתי, יכולתי להרפיע השנה בעשרה כינוסים שונים, אבל פה החשבתי את ההשתתפות של מדי-נאים הולנדיים רמימעלה ואת המעורבות האירופית. **● התייעצת עם מישאלם רץ לפני הנסיעה הנה?** אני לא חייב להתייעץ. היה מתוכנן שאבוא. דיברתי עם חיים צדוק והוא אמר שיברוק את הנתונים המישפטיים, אבל אחר-כך אמר שאין שום היבט מישפטי. התייעצתי עם מוזל מיסלי-גתהעבורה דאו, עוזי ברעם, והוא הניע תמיכה גלהבת לנסיעתי.

ניס לנאום מישפט אחד בשפה הערבית. את הראיון עם אבא אבן ערכתי בבית-המלון בהאג, בבוקרו של יום-הדיונים האחרון. אבן היה בשלושת ימי הכינוס אישיות מחו-זרת ביותר עליידי התיקשורת המקומית והבינלאומית. **● למה באת הנה?** הזמנתי עליידי גורמים אירופיים,

שב מולו. הוא לא הזכיר איש מהם בשם, וגם את שם האירגון הזכיר רק פעם אחת. הפלסטינים היו קצת מאוכזבים מטעם-הפתיחה שלו, אך הדגישו שעצם טכנותו היא העובדה בע-ל-ההמשעות. אבן אמר שבאופן אישי היה מעדיף שהפלסטינים יכוננו סוג של פדרציה עם ירדן, למרות שנראה כאילו האופציה הירדנית מתה. את התגובה הפלסטינית לנאו-

"מי שלא רוצה להופיע בחדר אחד עם אנשי אש"ף, צריך לשבת בבית, כי לא יהיה שום כנס שלא נימצא מולם"

מי יותר עליידי חברי-ממשלה הולנדיים בהווה ולשעבר, ואני מחשיב את הולנד מאוד. התברר לי שהדמויות המרכזיות יהיו שלושה שרי-חוץ לש-עבר של הולנד, וגורמים אירופיים אחרים, והתברר לי שאוכל להשמיע דבר רים לפני נציגים פלסטיניים ולשמע מהם דברים. לכן החלטתי להיענות להזמנה. אני לא מאמין שאפשר לתרום לשלום עליידי היעדר-מגע, או היעדר-תק-שבה. המיתולוגיה של לא לשמוע ולא להשמיע זו אחת האגדות הדיפלומטי-סיות, שאומרת שעליידי שמיעת הצד-

מו של אבן נתן עמף ספיייה, נציג אש"ף בהולנד. ספיייה סיפר למלי-אה, באנגלית רוהטה, שאחד הישראליים שעניינו אותו ביותר במי-הכל השנים היה אבא אבן. הוא דיבר אל אבן באופן ישיר והביט בעיניו. הוא שיבח אותו, חלק לו מחשבות והזכיר נאומים ומאמרים של אבן מן העבר. אבן, שלא מחא כפיים כאשר ספיייה עלה לדוכן הנואמים, כיבד אותו במחשבות-כפיים ממות כא-שר יד משם. סעמו השני של אבן, ביום-הד-

מיסין: עפיי ספיייה. שלישי: בסאם אברשריף.